

Fig. 1. Vejleby. Ydre, set fra nordøst.

Aa. Rl. 1950

VEJLEBY KIRKE FUGLSE HERRED

Kirken, der i ældre tid også kaldtes Torpe kirke¹, var i katolsk tid viet til *S. Nicolaus*².

Siden 1694 er den *anneks* til Tirsted-Skørringe, hvortil den blev henlagt ved forordningen af 17. april 1688³, efter at det ifølge Rhode gentagne gange havde været på tale at nedlægge den⁴.

Om kirkens ejerforhold i middelalderen vides intet, men efter reformationen tilhørte den kronen, indtil den 1687 blev mageskiftet til baron Jens Juel til Juellinge⁵ (sml. bygningsbeskrivelse, s. 828), der ligeledes ejede Tostrup i nabosognet, hvorefter den delte skæbne med hovedkirken (s. 796), til den overgik til selveje 1. oktober 1910.

Efter traditionen på Rhodes tid var Vejleby bebygget før Kristi tid, men kirken opført 1130 på en høj, hvorpå »stod i Hedningernes Tid Odin i fuld Krigsrustning, og her var en farlig Tummel, især ved Juletider, med Ilds Antændelse, Drikken, Spil og Dans«. En by, Maglebjerg, som blev ødelagt under svenskekrigene, skal have ligget syd og vest for kirken⁴.

Kirken »ligger på et højt sted nær ved søkanten«⁶, meddeles det i 1774, idet en vig af Rødby Fjord nåede helt op til den. Nu ligger den fjernt fra stranden og også fra al bebyggelse, men ved den har i ældre tid været en lille by, Torpe, bestående af præstegård og degnebolig og fire bøndergårde. Den lille kirke-

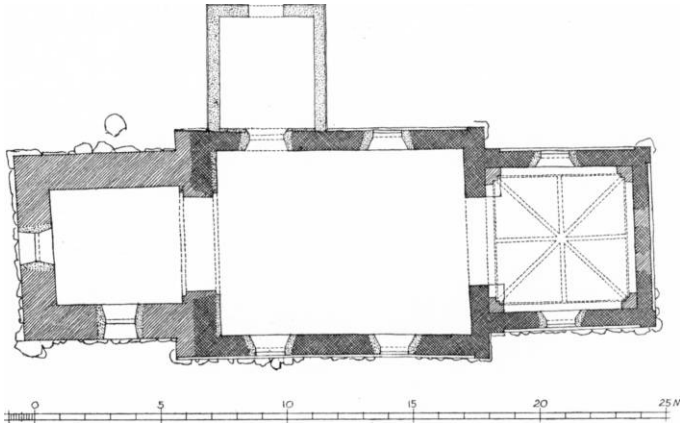

Fig. 2. Vejleby. Plan. 1:300. Målt af G. G. Schultz 1948.

gård omgives nu som i 1586⁷ af en hæk og er aldrig udvidet. 1660 var »planker og gærder af fjenden opbrændt med samt porte og låger«⁸; nu har den i nord en kørelåge.

Kirken består af romansk kor og skib og gotisk vesttårn, alt af munkesten i munkeforbandt, samt moderne våbenhus. Hele kirken er udvendig dækket af hæsleg stænkpuds, der tilslører alle detalier.

Den romanske kirke er bygget på kampestenssyld, der særlig på sydsiden træder frem i dagen. De usædvanlig tynde mure, korgavlen er kun ca. 60 cm tyk, har dobbeltsokkel af to skrånker, der løber af på lisenerne, som dog ikke findes på skibets østgavl. Skibet, der er bygget efter korets fuldførelse, har (nu) kun lisener ved langsidernes østhjørner. Gesimserne er overalt nymurede med et tandsnit under et savskifte, en afrundet udkrægning og et almindeligt fremspring; måske gengiver de gamle former. De udkragede gavlkonsoller er ligeledes nye. Korgavlen har indvendig spor af to vinduer, hvis form ikke lader sig bestemme; iøvrigt kendes ingen oprindelige vinduer. Udvendig har gavlen i rejsehøjde et tandsnit af rulskestillede bindere under et savskifte; de øvrige prydskitter og kamtakkerne er nye, både på koret og skibets gavl. På skibets sydmur skimtes et borthugget portalfremspring af ca. 290 cm bredde, der har været vandret afsluttet ca. 1 m under gesimsen. Nordportalen er stadig i brug, men helt omdannet. Skibets vestgavl er nedbrudt ved tårnets opførelse, muligvis helt til grunden.

Det indre. Den runde korbue er bevaret, men ellers ses ingen oprindelige detalier i det overpudsede rum. Over korhvelvet ses, at væggene har været hvidtede på den blanke mur til to eller tre skifter under murlægten. Alle fire vægge har skrånuler af Gloslundetypen; der har tilsyneladende været to sæt, idet der er huller både i tredje og i næstøverste skifte.

Fig. 3. vejleby. Indre, set mod øst.

G. K. K. 1950

Ændringer og tilføjelser. I gotisk tid er i koret indbygget et ottedelt hvælv med sømme langs kappekanterne og på falsede hjørnepiller med skrå vederlagsbånd; der er ingen overribber. Andre gotiske ændringer, som indsættelse af større vinduer, kan nu ikke ses på de overpudsede vægge.

Tårnet er opført på svær kampestenssyld; de indvendige murflader viser både ryg- og stregfuger. Tårnrummet åbner sig mod skibet med en bred spidsbue, som med toppen når op til skibets bjælkelag, og i tårnrummet spores rester af et hvælv, der ikke har haft vægbuer. Middelalderlige vinduer ses nu ikke. Udvendig sidder på højde med første bjælkelag tre små, rektangulære blændinger. Første mellemstokværk har mod vest en lille, fladbuet, dobbeltfalsset glug, derover ses jernbogstaverne H B I I D K 1694 under en femtakket krone (hr. baron Jens Juel, hans tredje hustru Dorthe Krag og deres bryllupsår). Andet mellemstokværk har en lille, fladbuet glug i nordsiden. Klokestokværket har til hver side to fladbuede, dobbeltfalsede glamhuller, hvoraf de to sydøstre og de vestre er tilmurede. Gesimsen er ny; pyramidetaget har fløjstang. 1878 blev tårnets trægesims foreslået nedtaget (syn). Opgangen i tårnet synes altid at være sket ad indvendige stiger. Fra første mellemstokværk fører en fladbuet åbning ind til skibets loft. Midt i andet mellemstokværk ses på alle fire vægge en række bomhuller, der går tværs

Fig. 4. Vejleby. Alterbordsforside (s. 830).

G. K. K. 1950

gennem muren og i hjørnerne er diagonaltstillede. 10 skifter over og under dem ligger andre rækker af almindelige, små bomhuller.

1847 havde skibet bræddeloft med en drager midt over (syn). Gråmalede brædder fra dette loft ligger endnu skjult i den store, gipsede hulkehl, der blev opsat 1861 (syn) samtidig med, at tårnbuen blev gjort lavere med en falsat rundbue.

Våbenhuset er moderne, men det våbenhus, hvortil man 1842 ønskede et vindue (syn), har formentlig været middelalderligt. 1868 foreslås det, at våbenhusloftet gøres hvælvet, så portalen kommer frem (syn). Samtidig opgives våbenhusets planmål overensstemmende med de nuværende.

Tagværket over koret er ret svær, middelalderlig eg med enkelt murlægte, spærfod, spærstivere, dobbelte hanebånd og store kryds, der er bladet i spærfoden. Ved gavlene ligger gennemgående bjælker, som spærene står ned i, og som ca. 150 cm fra langmurene har mærker efter bladene fra en vandret krydsafstivning. I begge korgavle er huller efter sideåse, som ikke har ligget på kant. Korets tagværk har streg- og trekantnummerering. Skibets tagværk er af eg, men er omsat og suppleret med fyr. Det har enkelt murlægte ved murens yderside, lange, skrå spærstivere, dobbelte hanebånd og lange kryds. Nummereringen er med stregnumre. Tårnets pyramidespir består tildels af gammel eg, men er omsat.

Kirken står nu indvendig glatpudset med gulv af røde og gule lerfliser og gule mursten, våbenhuset har murstensgulv. Kirken har overalt trævinduer af empireform. Udvendig står den med grå stænkpuds og ukalkede gesimser under de vingeteglsdækkede tagflader.

INVENTAR

Alterbord, middelalderligt, muret af munkesten, 85 cm højt, 161 cm bredt og ca. 85 cm højt, i en afstand af ca. 80 cm fra østvæggen.

Alterbordspanel (fig. 4) i ung-renaissance fra o. 1570, af samme billedskærer som alterbordspanelet i Landet (s. 376)⁹. Forsiden består af otte felter af noget forskellig størrelse, ordnet i to rækker, hvoraf de underste er brutalt afskåret forneden. Mens de fem af felterne har smukke planteornamenter i højt relief, er der foroven til højre et mandshoved med antik hjelm og til venstre et kvindehoved med akantusløv i stedet for hår, og i nederste række et arkadefelt med en kvindeskikkelse iført tidens modedragt. Menneskefigurerne er naivt udført, men virker yderst dekorative. Reliefferne er indfattet i et yngre rammeværk, som øverst har en kronliste med tandsnit og æggestav. Moderne staffering med stærke farver og overdreven anvendelse af lasurer.

Altertavle fra o. 1800, med ældre maleri. To joniske trekvartsøjler hvilende på et forkrøbbet postament bærer en ligeledes forkrøbbet gesims, hvorover der er en kvartrund segmentgavl med en brændende urne på toppen. I storstykket sidder et udmærket maleri (olie på lærred, 129 x 90 cm) af Kristus i Gethsemane (fig. 5), muligvis udført af en Rembrandt-elev. Maleriet domineres af engelens folderige gullig-hvide dragt og Kristi lidelsesfulde ansigt, som er stærkt belyst, mens det øvrige fortoner sig i den mørke baggrund.

†*Altertavle*, nævnt 1732, med skriftsted, Luk. 11,28, på latin¹.

†*Sidealtre* var 1564 brudt ned og billederne fjernet¹⁰.

Altersølv. Kalk fra 1901, stemplet A. Dragsted. *Disk* fra o. 1600 med kors på randen og perlestav langs kanten. Rest af forgyldning og i bunden mange utydelige stempler. *Oblatæske*, skænket 1715, cylinderformet med lille buklet fodplade og svagt hvælvet låg med buklet rand og roset på midten. I bunden er graveret med skriveskrift: »Anne sl. Her Hans Hammers Ao. 1715«; under indskriften Nykøbing Falsters bystempel og mestermærke for Anders Jensen Scheel (Bøje 2109).

**Kalk*, stemplet med Nykøbing Falsters bystempel, årstallet 1700 samt mestermærke for Anders Jensen Scheel (Bøje 2108). Kalken blev udsat ved synsforretningen 1900 og opbevares nu på Brahetrolleborg.

Vinkande, sort, af københavnsk porcelæn.

Alterstager af sengotisk type, men med en svulmende klokkeformet fod på tre små ben, som peger hen mod renaissancetiden. Skaftet er cylinderformet med tre små profilringe og lyseskålen tragtformet med brede hulkehlprofiler. Ny lysetorn af træ. 29 cm høje.

Alterskranke fra 1800'erne med glatte, runde balustre.

Døbefonten er en simpel ottekantet søjle af eg fra o. 1800. Egetræsmalet. I korbuens nordre side.

Dåbsfad fra o. 1625, af nederlandsk herkomst. I den konvekse bund er der en drevet og graveret fremstilling af de to spejdere med drueklasen (4. Mos., 13) omgivet af en bort af ranker og stjerner. På randen, der har forstærket kant, er to rækker opdrevne bukler.

Dåbskande af tin fra 1800'rne. På loftet.

Prædikestol i høj-renaissance med mallet, nu forsvundet årstal 1619. Stolen, der muligvis oprindeligt har været anbragt som lektoriestol i korbuen, svarer i nogen grad til prædikestolen i Landet (s. 380), men består kun af fire fag, hvis arkadenicher har æggestav på undersiden af bueslaget og indeholder små, undersætsige, meget groft skårne evangelistfigurer (fig. 6), hvorunder der er en tandnitliste og et lille, glat smalfelt. Modsat Landet er postamentfelterne glatte, og postamentgesimsen er en forkrøbbet profilliste, som danner fremspring over hjørnernes englehovedkonsoller. Nyere ottekantet bærestolpe og opgang.

Moderne broget staffing fra o. 1935 med dårligt afstemte farver. 1732 nævnes følgende indskrifter på prædikestolen¹: i postamentfeltet under Matthæus, skriftstedet Matth. 6,21 på latin, under Markus: »L G 1619« og et våben (Lauritz Grubbe), under Lukas: »F A S« og et våben (fru Anne Sparre), under Johannes: »Rasmus Rasmusen Kiøring, sognepræst« (sml. gravsten, s. 832). Endvidere stod der »oven om« (i frisefelterne?) Ps. 84,3 på latin samt andre latinske skriftsteder over †prædikestolsdøren og på siden af opgangen.

Stolestader, nyere, egetræsmaledede. 1812 fik kirken nye †stole (syn).

Præstestol svarende til Skørtinge (s. 824), men nedtaget og hensat på loftet.

†*Degnestol*, »som før har været skrifttestolen«, nævnt 1732, med Johs. 10,7 på latin og Es. 43,25 på dansk¹.

†*Skriftestole*. 1) Rimeligvis ung-renaissance, med latinsk indskrift, Ps. 28,9, med »munkebogstaver« (fraktur?), samt udenpå Ps. 23,1, nævnt 1732¹. 2) Se †degnestol.

Orgelpulpitur i vest, rimeligvis fra o. 1848, da stiftamtmand, kammerherre Cederfelt de Simonsen lod et pulpitur indrette¹¹. *Orgel*, nyere.

G. K. K. 1950

Fig. 5. Vejleby. Altartavlemaleri (s. 830).

E. Skov 1950

Fig. 6. Vejleby. Prædikestolsfelt med evangelisten Johannes (s. 831).

Pengeblok fra 1600'rne af jernbeslået eg. Lem i siden og overfald og kramper til tre låse, hvoraf kun bøjlen af en taskelås er bevaret. Lille pengeslids, som beskyttes af en jernbøjle. Egetræsmalet med sorte beslag. I våbenhuset, fastgjort til væggen.

Klingpung af rødt fløjl, med drejet, brunmalet skaft.

Klokke fra 1696. Om halsen akantusbort og treliniet versalindskrift på dansk og latin: »Anno 1696 støbte mig Jacob Jeremisen. Hoc aes sumptu templi et parochianorum fusum est pastore Lavrentio Johannis Fiil kircheverger Søfren Peder-søn Hvid«. På legemet Christian 5.s kronede navnetræk. Tvm. 91 cm. Klokken blev oprindeligt støbt til Landet kirke, men flyttedes 1815 til Vejleby (sml. Landet, s. 382 f., hvor den fejlagtigt er opført som forsvunden).

†*Klokker*. 1—2) 1528 havde kirken to klokker, hvoraf den største, som vejede fire et halvt skippund (720 kg), afleveredes ved klokkeskatten samme år. Den anden er muligvis identisk med en klokke fra 1400'ernes begyndelse, som nu findes i Skørtinge (s. 824), hvortil den må være overført midt i 1800'rne, da der endnu 1833 omtales to klokker i Vejleby¹².

GRAVMINDER

Epitafium. O. 1776. Jacob Laursen Morsleth, »hertuglig Pløens Cammeraad«, død 25. april 1776 i hans alders 75. år. Han var søn af kornet Laurs Knudsen og Christense Johansdatter, født Buch, og overlevede fire søskende, Knud, Johan, Maren og Karen. Først var han forvalter på Brahetrolleborg og Tølløsegaard og derefter i 32 år inspektør ved grevskabet Christianssæde, hvor han stiftede et legat på 1000 rdl. til de fattige. Sortmalet trætavle, 126 x 95 cm, med gylden skriveskrift i profileret, ådret ramme. På skibets sydvæg.

Gravsten. O. 1640. Rasmus Rasmusøn Chiøring, sognepræst til Weileby, død 16 □ (sml. prædikestol, s. 831), og hustru Karren Christensdatter, død

16 og deres søn. Gråblå kalksten, 180x92 cm, med fordybede versaler. I hjørnerne ovale felter i perlestavrammer med evangelisttegnene, mellem de øverste et par hænder, som holder en blomst, og mellem de nederste dødsymboler. Religiøs randskrift, Apoc. 20. Indmuret i korets sydvæg, men lå oprindeligt foran koret.

KILDEB OG HENVISNINGER

Synsforretninger over Kirker og Præstegaarde 1803—13, 1816—24 div. år (stifts-øvrighedsarkivet, LA). Syn over Lollands østre Provsti 1829—44, 1845—55 og for Fuglse Herred 1855—61 (provstearkivet, LA). Synsforretninger 1861—80 (bispearkivet, Nykøbing F.). — Synsforretning 1586, Karen Brahes ms. nr. 280 (Vogelsangs fortegnelse), s. 110^v (LA. Odense). — J. Th. Bircherods Antiquiteter ved Langelands, Lollands og Falsters Kirker 1732, Ny kgl. Saml., fol., 409 (kgl. Bibl.). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen og C. Engelhardt 1878, C. A. Jensen 1919, Gertrud Købke Knudsen og E. Skov 1950 og Aa. Bouscell 1950.

J. Magnus-Petersen: Notesbog. 1878. S. 14 (NM). — M. Clemmensen: Notesbog III. 1914—15. S. 56 (NM).

- ¹ Bircherods ms., jfr. Trap, 4. udg. IV, 163. ² T. Trojel: Gamle Efterretninger om Fuglse Herred. 1811. 2. hefte, s. 13. ³ Kirkehist. Saml. 3. B. VI, 459. ⁴ Rhode I, 656 f. ⁵ Kronens Skøder II, 629. ⁶ Danske Atlas VI, 473. ⁷ Karen Brahes ms. ⁸ Tingsvidne fra Fuglse herred, Kommissions- og Synsforretninger m. m. vedrørende Tilstanden efter Svenskekrigen, Aalholm Len, 30. aug. 1660 (Vejl. Arkivreg. II, 42, BA). ⁹ C. A. Jensen: Lolland-Falstersk Ungrenæssance, i Aarb.Loll.Falst. 1925. S. 33. ¹⁰ Visitatsbog, Kirkehist. Saml. 3. B. VI, 486. ¹¹ Udskrift af arkivet på Pederstrup. ¹² Larsen: Laaland Falster I, 236.

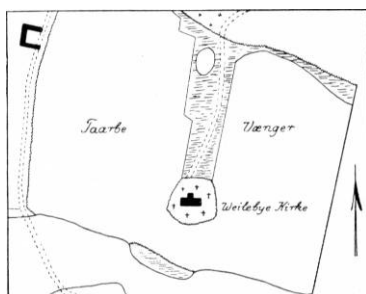

Fig. 7. Vejleby. Uden årstal.